1870

INDEX

LECTIONVM

QVAE

AVSPICIIS REGIS AVGVSTISSIMI

GVILELMI SECVNDI

IMPERATORIS GERMANICI

IN

VNIVERSITATE LITTERARIA

FRIDERICA GVILELMA

PER SEMESTRE AESTIVVM

A D. XVII. M. APRILIS VSQVE AD D. XV. M. AVGVSTI A. MDCCCXCV

HABEBVNTVR.

J Vahlen

Observationes [illegible]

De verbo ἀφειδεῖν in Sophoclis Antigona

BEROLINI

IMPRESSIT GVSTAVVS SCHADE (OTTO FRANCKE).

INDEX

LECTIONVM

QVAE

AVSPICIIS REGIS AVGVSTISSIMI

GVILELMI SECVNDI

IMPERATORIS GERMANICI

IN

VNIVERSITATE LITTERARIA

FRIDERICA GVILELMA

PER SEMESTRE AESTIVVM

A D. XVII. M. APRILIS VSQVE AD D. XV. M. AVGVSTI A. MDCCCXCV

HABEBVNTVR.

J. Vahlen
Observationes criticae in Sophoclis Electram. —
De verbo ἀφειδεῖν in Sophoclis antigona

BEROLINI

IMPRESSIT GVSTAVVS SCHADE (OTTO FRANCKE).

VNIVERSITATIS LITTERARIAE

FRIDERICAE GVILELMAE

RECTOR ET SENATVS.

De versibus nonnullis Sophocleis in controversiam vocatis agemus ita potissimum, ut aut ipsius poetae usus dicendi sedulo observatus aut aliorum scriptorum, etiam longius remotorum, ascitae similitudines in hac interpretandi opera quid valeant exemplis quibusdam declaremus. Nam interpretes, nec solum Sophoclei, nimis saepe ita officio suo satisfacere instituunt, ut nihil scriptoris sui morem persecuti, nedum aliorum ratione comparata, omnia ex verbis ipsis, de quibus cummaxime agunt, petere posse sibi videantur. Sunt etiam qui hoc genus omne, quod exemplorum usu maxime continetur, tamquam inutile aspernantur et ludibrio habent, sibi fidentes et ad sui ingenii modum in veterum oratione quid recte quid prave elatum haberi debeat dirimentes. A quibus nos ita dissentimus ut, quamquam olim saepe multi apta inepta utilia inutilia parum subacto iudicio congerere solebant, tamen recte instituta exemplorum selectione vix esse efficacius argumentum putemus quo aut quae libri tenent cum addubitantur sui similibus confirmes aut criticorum fastidiosa iudicia confutes cum quae negant fieri posse saepe in proximis intacta legi ostendere licet. Incipimus autem a minutissimis quibusdam quaestionibus.

1. Quae Electra dicit in ea *ῥήσει* qua Chrysothemin sororem permovere studet Oreste misera morte absumpto ut secum Aegisthum percussorem patris neci dare ne extimescat (v. 967)

ἀλλ' ἢν ἐπίσπῃ τοῖς ἐμοῖς βουλεύμασιν,
πρῶτον μὲν εὐσέβειαν ἐκ πατρὸς κάτω
θανόντος οἴσει τοῦ κασιγνήτου θ' ἅμα

in iis Meinekius duplici emendatione usus est, cum aut *ἐκ πατρὸς κάτω κεύθοντος* aut *κάτω ναίοντος* scribendum proponeret, *θανόντος* autem 'ex glossa interlineari' in tex-

tum illatum esse censeret. Apparet quid eum moverit: participium circumspiciebat cum *κάτω* quod recte coniungi posset. In qua re quamquam non paucos sibi assentientes habuit, tamen a corrigendi conatu revocare debebat cognata oratio qua Orestes in cognomine fabula Menelaum appellat (v. 674)

ὦ πατρὸς ὅμαιμε θεῖε, τὸν κατὰ χθονὸς
θανόντ' ἀκούειν τάδε δόκει.

Quorum similitudo verborum in aperto est nec fugit alios. Verum tamen ambigua est utroque loco orationis forma, quae nisi probabilem in modum expedietur, haerebit semel mota de Sophoclei versus integritate dubitatio. Nam id quidem Meinekius recte intellexit, *κάτω* in Electrae versu traiectum non esse, quasi dicere vellet 'infra a patre mortuo pietatis laudem feres', neque cum *θανόντος* coniungi posse ut diceretur 'pater qui apud inferos mortuus est.' Sed dum properat ad emendandum non vidit esse tertiam explicandi rationem, quam eo probabiliorem ducimus, quia pariter utriusque poetae versibus applicari potest. Nam si *κάτω*, quod a *πατρὸς* nomine separari non potest, cum participio *θανόντος* non ita coalescit in unum ut sit *ὁ κάτω θανών*, tamen nihil prohibet, quominus haec duo non coniuncta sed *ἐκ παραλλήλου* composita sint, ut altero alteri praeter necessitatem super addito rotundior exiret ac plenior oratio. Quae necessitudo inter duo, etsi difficile exprimitur verbis, non inepte fortasse reddetur ita ut intelligatur 'a patre apud inferos quippe mortuo.' Eodemque sensu Euripides ad *τὸν κατὰ χθονός*, quae plena est oratio quaeque nihil sibi addi desiderat, libero modo *θανόντα* adiecisse credendus est. Sed haec quamvis per se sint satis probabilia, tamen veremur ne non multis probaturi simus, nisi contigerit ea ut simili exemplo Sophocleo corroboraremus. Sunt verba Philoctetae (v. 1348)

ὦ στυγνὸς αἰών, τί με, τί δῆτ' ἔχεις ἄνω
βλέποντα κοὐκ ἀφῆκας εἰς Ἅιδου μολεῖν;

quibus verbis videmus *ἄνω βλέποντα* in contrariam partem non aliter dici quam *κάτω θανόντος* in Electra, non ut *ἄνω βλέπων* intelligatur, non magis quam *ὁ κάτω θανών*, sed utrobique alterum alteri, adiuvante etiam versus conformatione, liberius adnecti, ut duobus separatim positis exprimatur quod altero utro satis significari poterat: 'quid me retines', inquit Philocteta, 'apud superos ut vivum et videntem.' Quod vero Meinekius in versu Electrae aut *κάτω* aut *θανόντος* 'moleste abundare' scribit, ea non maior est abundantia quam qua Philoctetae oratio laborat, in qua *βλέποντα* tam recte abesse poterat quam *θανόντος* in altero versu; sed qui libero animo, non coniecturarum libidine corrupto has tragoedias perlustrat, eum non potest praeterire, poetas non id agere ut quam parcissime sensus promant sed venustam quandam ubertatem loquendi sectari, quae ut res et personas deceat ita auditorum aures dulci sonore permulceat.

2. In eadem sororum concertatione, in ea parte qua Chrysothemis ab audaci incepto Electram dehortari sic ut potest conatur, inde a v. 1003 haec leguntur.

ὅρα κακῶς πράσσοντε μὴ μείζω κακὰ
κτησώμεθ', εἴ τις τούσδ' ἀκούσεται λόγους.

λύει γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν οὐδ' ἐπωφελεῖ
βάξιν καλὴν λαβόντε δυσκλεῶς θανεῖν.
οὐ γὰρ θανεῖν ἔχθιστον, ἀλλ' ὅταν θανεῖν
χρῄζων τις εἶτα μηδὲ τοῦτ' ἔχῃ λαβεῖν.

In extremis duobus versibus, quibus Ad. Michaelis insanabilis plagae notam praefixit, multa temptata sunt a doctis, fuerunt etiam qui, quae est multorum hodie diva *Πανάκεια*, hos duos versus aut solos*) aut cum pluribus delendos esse sibi persuaderent. Quos versus, in quibus interpretes nostros vix ulla parte explevisse munus suum dicas, olim interpres Graecus ita explicuit, nihil ut dubitationis superesse videatur, quin et recte et suo loco elata haec sententia sit. Qui primum ad (1006) *δυσκλεῶς θανεῖν* haec adnotavit *ἐνταῦθα δηλοῖ τὸ μετ' αἰσχρᾶς τιμωρίας ἀποθανεῖν. καὶ Ὅμηρος· ʻμὴ μὴν δὴ καθαρῷ θανάτῳ ἀπὸ θυμὸν ἑλοίμην.'* Versus quos dicit Odysseae (22, 462), quibus refertur Telemachus in *δμωὰς* sceleratas omnique poena dignas quid constituerit ne illae *καθαρῷ θανάτῳ* (mera morte) perirent sed ut dicitur v. 472 *ὅπως οἴκτιστα θάνοιεν*, possunt indicio esse, quale genus necis Chrysothemis sibi animo informaverit cum dicat *δυσκλεῶς θανεῖν*. Haec autem quae sentit quo magis in luce ponantur subnectit illa *οὐ γὰρ θανεῖν ἔχθιστον κτλ.* Quorum sententiam scholiasta Graecus in hunc modum reddidit (1008) *εἶτα μηδὲ τοῦτ' ἔχῃ: οὐ τὸ τοῦ θανάτου δεινόν ἐστιν, ἀλλ' ὅταν ἐπιθυμῶν τις ἀποθανεῖν, ὥστε τὰς παρούσας κολάσεις ἐκφυγεῖν, τότε μηδὲ τούτου τύχῃ. τοιαῦτα οὖν πεισόμεθα ὧν ὁ θάνατος αἱρετώτερος.* Quae perspicua sunt et hunc interpretem probant ea explicare quae scripta sunt in libris. Ab hoc autem aliena sunt quae ad v. 1007 adnotantur *λείπει τὸ καλῶς*, quique hinc exorsi ut ei locum pararent quod ille deesse scribit aut *καλῶς* reponere pro *λαβεῖν* voluerunt aut eodem consilio ex *ὅταν* efficiendum *ὅτ' εὖ* coniectarunt, misere poetae sententiam depravarunt, quem non viderunt quam inepte balbutientem redderent, cum aut ita diceret, ʻmori non est pessimum sed cum mori cupias pulchre mori non posse', aut ʻmori non est pessimum sed cum bene mori cupias id assequi non posse.' Quanto verius ille prior scholiasta cuius verba reddidimus poetae mentem perspexit cum in hac altera adnotatione tum in illa superiore quam ad v. 1006 adscripsit, quae ut eodem tendunt unius auctoris originem produnt. Verum ne in *γὰρ* quidem particula, pace dictum esto viri humanissimi, erat quod offenderetur, quae eam sententiam affert, qua quod ante dixit Chrysothemis *δυσκλεῶς θανεῖν* declaret atque confirmet. Cuius ratiocinationem in hunc fere modum licet evolvere: ʻnihil prodest bonam famam nactis infami modo mortis perire: infami inquam mortis modo; nam mori non est infensissimum, sed cum ea condicione sis ut mors vehementer cupienda sit tum ne id quidem posse nancisci.' Suntne haec satis digna Chrysothemidis ingenio? Similem autem

---

*) Quod v. 1007 in codice Laurentiano omissus, a correctore additus est, cuius rei causa apparet duobus continuis versibus in eandem vocem desinentibus, inde de origine versuum concludi nihil potest.

condicionem ei quam Chrysothemidis pavor et sensit et significavit, ut iam oratio deveniat quo volebamus, Xenophon depinxit in Anabasi cum ita scribit (3, 1, 29) *ἐπεὶ δ' αὖ οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, ὥσπερ δὴ σὺ κελεύεις, εἰς λόγους αὐτοῖς ἄνευ ὅπλων ἦλθον πιστεύοντες ταῖς σπονδαῖς, οὐ νῦν ἐκεῖνοι παιόμενοι κεντούμενοι ὑβριζόμενοι οὐδὲ ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες δύνανται καὶ μάλ' οἶμαι ἐρῶντες τούτου;* Quae qui in unum contulerit cum iis quae Odyssea nobis supra praebebat, abunde habebit, quibus et explanare Sophoclis sententiam possit et in hac quoque parte admirabilem fuisse poetam patefacere. Quamobrem, *εἴ τι ἐμὴ ξυμβουλή* ait Plato, Michaeli nostro magnopere auctores simus, ut versus integerrimos in posterum cruce liberet, ne triste signum legentibus incommodet poetaeque studiose amantes temere impediat, cupimus autem etiam S. Meklero persuasisse ne aliena auctoritate seductus pergat pro spuriis habere quae verissimam Sophoclis manum produnt.

3. Tertio loco ex eadem Electra proponimus haec de chori cantu quae inde a v. 495 leguntur.

πρὸ τῶνδέ τοί μ' ἔχει
μήποτε μήποθ' ἡμῖν
ἀψεγὲς πελᾷ τέρας
τοῖς δρῶσι καὶ συνδρῶσιν.

De quibus nunc non aliter sentimus atque olim cum ea sic recte scribi affirmabamus ut supra posita sunt. Quis nobis credidit? Et nihil novi afferebamus sed laudabamus eam scripturam quam ab aliis constitutam ipsa Probabilitas ut opinabamur suadebat. Nam profecto qui huius cantus iter a principio persecutus fuisset, deinde quae Laurentiani codicis fides exhibet *πρὸ τῶνδέ τοι μ' ἔχει μήποθ' ἡμῖν ἀψεγὲς πελᾶν τέρας τοῖς δρῶσι καὶ συνδρῶσιν* non occupata mente perspexisset diligenterque temptasset, eum dubitare non posse putabamus, mulierum Mycenensium mentem his fere verbis expressam teneri, *τοιγάρτοι με ἔχει, μήποτε τέρας πελᾷ τοῖς δρῶσι καὶ συνδρῶσιν,* neque desiderari ad *ἔχει* verbum nomen adiectum*), cuius vis verbi ex re ipsa perspiceretur, cum praesertim quae inde suspensa est sententia a *μήποτε* particula recta certissime duceret, nemo ut ambigere posset quale nomen cogitaretur. Itaque sic rationem conclusimus, ut oratio constaret, quae labeculam traxit in memoria codicis, nihil requiri nisi ut *πελᾶν* quod nihili esset et sano sensui manifesto refragaretur lenissimo modo mutaretur in *πελᾷ,* quam formam verbi ipsa sententiae structura flagitaret, numerorum autem mensura,

---

*) Quod in scholiis ad v. 495 *πρὸ τῶνδέ τοί μ' ἔχει* praeter alia haec adnotatio fertur *ἔχει θάρσος: τό τοι σύνδεσμος παραπληρωματικός,* unde Michaelis in scripturarum recensu *ἔχει θάρσος* tamquam scholiorum scripturam refert, de huius scholii ratione non recte iudicari videtur; quod sic opinamur scribendum est *ἔχει: θάρσος,* deinde sequitur altera adnotatio ad eundem versum sed ad *τοι* particulam pertinens *τό τοι σύνδεσμος π.* Nihil hic interpres nisi *ἔχει* legerat sed intelligi *θάρσος* indicat. De simili genere scholiorum in prooemio a. 1883 p. 5 dictum est. — In versu Sophoclis, ut hoc addatur, *ἔχει* positum est non aliter atque in Oedipo R. 726 *οἷόν μ' ἀκούσαντ' ἀρτίως ἔχει, γύναι, ψυχῆς πλάνημα κἀνακίνησις φρενῶν,* nisi quod in Electra nihil nominis additum est, ut nihil desiderabatur. *Es fasst mich kalt beim Schopfe,* inquit Margareta.

quam mancam tradidit codex, ut suppleretur, verisimilius non posse inveniri quam quod in quibusdam codicibus inchoatum est, ut semel scriptum in Laurentiano *μήποτε* geminaretur. Quae quidem geminatio huius et similium locutionum nemo nescit quam familiaris fuerit poetis, velut, ut pauca de multis afferamus, *μήποτε μήποτε* Aeschylus Prom. 892; *μήποτε μήποτε* Euripides Phoen. 190; *ἀλλ' οὔποτ' οὔποτ', οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἐρῶ* Androm. 943; *τόδε τοι θαῦμά μ' ἔχει, πῶς ποτε πῶς ποτ'* Sophocles Philoct. 686; *πῶς ποτε πῶς ποθ'* Oed. R. 1210; *μὴ δῆτα μὴ δῆτ'* ibid. 830. Eandemque geminationem quis non sentit huius colori sententiae mulierumque anxiae exspectationi apprime appositam fuisse. Sed nos non hoc nunc agebamus, ut universam huius particulae naturam explanaremus argumentandoque scripturam confirmaremus; neque nobis tantum arrogamus ut nunc melius quam olim nostris rationibus explicandis eam quae regnat in his fabulis tractandis opinionum levitas ad simplicitatem sanitatemque iudicii revocari posse arbitraremur. Longe minutius est et levius nunc quod instituimus: unam enim vocem *ἀψεγές*, a qua *ἡμῖν* separandum non est, quam et ipsam fuerunt qui splendida doctrina abusi emendando depravare festinarent, exemplis volumus scriptoris longe a Sophoclis aetate remoti declarare et si opus fuerit stabilire. Quo enim sensu chorus canit *τέρας τοῖς δρῶσι καὶ συνδρῶσιν* appropinquare *ἀψεγὲς ἡμῖν* (h. e. canentibus ipsis iisque quibus adsunt), eodem sensu Dionysius Halicarnassensis non semel cum de vindicta divina verba faceret locutus videtur. Qui ita scribit

> *πᾶν ἁμάρτημα τῆς Ἀλβανῶν πόλεως ἀφιέντες, εἰ δὴ καὶ κοινὰ χρὴ καλεῖν πόλεως ἁμαρτήματα, ὧν ὁ στρατηγὸς ὑμῶν Κλοίλιος αἴτιος ἦν, ὃς ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡμῶν οὐ μεμπτὰς τέτικε δίκας τοῖς θεοῖς* 3, 9 p. 222, 9 Kiessl.
>
> *ταύτης δὲ τῆς ἀπάτης, ἐν ᾗ τὸ πλεῖον ἀνάγκης μέρος ἦν, οὐ μεμπτὰς τετικέναι δίκας ἑκάστην πόλιν ἔλεγον, τῆς κρατίστης νεότητος ἀναιρεθείσης* 6, 18 p. 233, 20.
>
> *πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα. Κυμαίοις ἐνυβρίσας καὶ λωβησάμενος καὶ οὔτε ἀσελγείας οὔτε ὠμότητος οὐδεμιᾶς ἀποσχόμενος, ὅτε ἀσφαλῶς κατέχειν ὑπελάμβανε τὴν τυραννίδα γηραιὸς ὢν ἤδη, δίκας ἔτισεν οὐ μεμπτὰς θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις πρόρριζος ἀπολόμενος* 7, 9 p. 13, 10.
>
> *τοιγάρτοι δίκη μὲν ἐκείνοις σὺν χρόνῳ τιμωρὸς οὐ μεμπτὴ παρηκολούθησε δι' ἣν ἐκ μεγίστου τέως αὐχήματος εἰς ταπεινότατον πτῶμα κατήχθησαν* 8, 80 p. 206, 3.
>
> *ὑμῖν δὲ τοῖς ἐγκαταλείπουσι καὶ προδιδοῦσι τὸ κοινὸν ἥξει δίκη τιμωρὸς οὐ μεμπτὴ παρὰ θεῶν, ἐὰν ἄρα διαφύγητε τὴν παρ' ἀνθρώπων κόλασιν* 10, 28 p. 44, 22. Cf. Excerpt. p. 234 n.

4. Pergimus colligere minutias. In colloquio quod habetur inter Electram et mulieres Mycenenses quae chorum constituunt, cum de Oreste agitur et quid ab eo exspectandum sit, choro adhortanti (v. 322)

> *θάρσει· πέφυκεν ἐσθλός, ὥστ' ἀρκεῖν φίλοις*

Electra respondet

πέποιϑ', ἐπεὶ τἂν οὐ μακρὰν ἔζων ἐγώ

h. e. confido; nam nisi confiderem non viverem diu. Eos enim licet omittere qui haec non de futuro sed de praeterito accipientes ita sententiam reddunt quasi diceret 'alioquin non vixissem diu.' Id quod tam oratione ipsa reprobatur quam sermonis itineri repugnat. Sed Meinekius falso scribi ἐγώ, requiri οὐ μακρὰν ἔζων ἔτι, sibi persuasit, disputatque ita (verba enim eius afferenda ipsa sunt): 'desidero aliquid' inquit 'ad orationis integritatem. Sophocles sine dubio scripserat οὐ μακρὰν ἔζων ἔτι. Ita omnes in omnibus linguis loquuntur. *ΕΤΙ* et *ΕΓΩ* facillime unum pro altero ponuntur.' Haec ille, scripturamque ab eo propositam probavit Nauckius quamquam eam recipiendam non duxit. Qui dedita opera refelleret novimus neminem et ab iis qui criticorum inventa colligunt circumfertur ut quae vera esse possit. De uno versu Electrae si ageretur, non esset quod multa loqueremur; nam nemo dubitabit, quin ἔτι recte scribi potuerit, quamquam vel sic quaeri poterat ἐγὼ quo iure mutaretur, quod fortasse falsum non esset et a poeta praelatum. Sed qua ratione Meinekius a se inventum ἔτι firmatum ivit cum diceret ita omnes in omnibus linguis loqui, id illi exploratumne fuerit, an fortasse temere, ut nimis saepe solent critici, cum sibi fidem haberi volunt, incognitam rem pronuntiarit, hoc cum cura quaesitum possit aliquid etiam ultra versum Sophocleum utilitatis habere. Nos pauca promimus. Itaque videmus in contrariam partem iudicare doctos in versu Supplicum 454. Cum enim Euripides, si fidem librorum sequimur, Thesea ita disputantem facit,

κτᾶσϑαι δὲ πλοῦτον καὶ βίον τί δεῖ τέκνοις,
ὡς τῷ τυράννῳ πλεῖον' ἐκμοχϑῇ βίον,
ἢ παρϑενεύειν παῖδας ἐν δόμοις καλῶς,
τερπνὰς τυράννοις ἡδονάς, ὅταν ϑέλῃ,
δάκρυα δ' ἑτοιμάζουσι; μὴ ζῴην ἔτι,
εἰ τἀμὰ τέκνα πρὸς βίαν νυμφεύεται,

ut mittamus reliqua quae multa in his versibus addubitantur et attemptantur, non tulerunt particulam, sed pronomen poposcerunt, μὴ ζῴην ἐγώ, quod ab Hartungo acceptum Wilamowitzius edita hac fabula in Analectis Euripideis p. 98 in textu posuit. Non vituperamus pronomen, quamquam ambigimus quam recte particula respuatur. Nam etsi discriminis quiddam sentitur posita aut adempta particula temporali, quod genus etiam Dio Chrysostomus de Alexandro scribit 4, 49 οὐδὲ γὰρ ζῆν ἐβούλετο, εἰ μὴ βασιλεὺς εἴη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας κτλ, sed idem de Achille 11, 101 καὶ περὶ τοῦ Πατρόκλου ἐτύγχανεν ἀκηκοὼς τῆς μητρός, ὃν φησιν ἐν ἴσῳ τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ τιμᾶν καὶ μηδὲ αὐτὸς ἔτι βούλεσϑαι ζῆν ἐκείνου ἀποϑανόντος, tamen hoc quidquid est discriminis ita comparatum habemus, ut arbitrio scriptoris relinquendum videatur. Sed Oedipus quae dicit in Sophoclis Oedipo Coloneo 1366

εἰ δ' ἐξέφυσα τάσδε μὴ 'μαυτῷ τροφοὺς
τὰς παῖδας, ἦ τἂν οὐκ ἂν ἦ, τὸ σὸν μέρος,

cum intelligat *οὐκέτι ἂν ἦν*, iam subsidio esse versui Electrae possunt ne *ἔτι* invito poetae obtrudamus. Nam si quis eam particulam requiri censeat propterea quod *μακρὰν* habeat notionem temporalem et terminum definiat, veremur ne non recte iudicet, si quidem et Cicero Catonem (7, 24) ita loquentem facit *nemo enim est tam senex, qui se annum non putet posse vivere*, et apud nostrates Goethius non solum Faustum de Helena

Nun ist mein Sinn, mein Wesen streng umfangen;
Ich lebe nicht, kann ich sie nicht erlangen,

sed etiam addita notione temporis in eadem tragoedia veneficam

Ich will euch gern ein Gläschen geben.
Doch wenn es dieser Mann unvorbereitet trinkt,
So kann er, wisst ihr wohl, nicht eine Stunde leben.

Quibus exemplis consulto compositis tantum patefactum est, Meinekium in eo quod de 'omnium linguarum' usu iactabat multo plus professum esse quam praestare poterat; qui quidem nobis, quod saepe etiam in praeclaris criticis observare licet, nulla re nisi vulgari nostra dicendi consuetudine ductus videtur, quae in hoc genere loquendi multisque similibus particulas frequentare solet, quibus veteres saepius videmus pepercisse. Quod quam verum sit intelliget qui vel haec quae infra posita sunt exempla pauca studiosius pertemptaverit maximeque qua re a Germanici sermonis more discedant attenderit.

Euripides Phoeniss. 46 *ὡς δ᾽ ἐπεζάρει*
Σφὶγξ ἁρπαγαῖσι πόλιν, ἐμός τ᾽ οὐκ ἦν πόσις,
Κρέων ἀδελφὸς τἀμὰ κηρύσσει λέχη

sed ibidem v. 36 *Λάιός θ᾽, οὑμὸς πόσις,*
τὸν ἐκτεθέντα παῖδα μαστεύων μαθεῖν,
εἰ μηκέτ᾽ εἴη.

Helena 686 ΕΛ. *οὐκ ἔστιν μάτηρ· ἀγχόνιον βρόχον*
δι᾽ ἐμὲ κατεδήσατο δύσγαμος αἰσχύνᾳ.
ΜΕ. *ὤμοι· θυγατρὸς δ᾽ Ἑρμιόνης ἔστιν βίος;*

In Sophoclis Electra ipsa 822
ὡς χάρις μὲν ἢν κτάνῃ,
λύπη δ᾽ ἐὰν ζῶ· τοῦ βίου δ᾽ οὐδεὶς πόθος

h. e. *τοῦ βίου οὐκέτι πόθος*, et poterat hoc unum exemplum Meinekium si attendisset ab emendando altero retinere. Porro 876

πόθεν δ᾽ ἂν εὕροις τῶν ἐμῶν σὺ πημάτων
ἄρηξιν, οἷς ἴασιν οὐκ ἔνεστ᾽ ἰδεῖν.

Quae quia hanc vim habent '*für die nicht Heilung mehr zu sehn*' certatim advolant, *ἔτ᾽ ἔστ᾽* coniectantes, cuius scripturae vestigia quaedam iam in codicibus expressa sunt, quibus nihil probatur nisi iam olim fuisse qui *ἔτι* in hac sententia desiderarent. Et quae 925 leguntur

τέθνηκεν, ὦ τάλαινα, τἀκείνου δέ σοι
σωτήρι᾽ ἔρρει· μηδὲν ἐς κεῖνόν γ᾽ ὅρα

quoniam sic reddenda sunt '*nicht blick auf jenen mehr*', non defuerunt (tres enumerat Michaelis diligentia) qui *μηκέτ'* scribi iuberent. Quibus eo minus fidem habemus, quia vel his pauculis exemplis videmus, quod plurimis cognosci potest, criticos nihil nisi emendandi occasionem venantes quae facile emendari possunt emendare, quae non possunt, quamvis simillima sint, praetermittere securos.

5. Haec levidensia sunt admodum: paulo fortasse graviora haec quae deinceps disputabimus de verbis multum quidem disceptatis necdum ad probabilem rationem revocatis quae in Electra v. 797 et 798 leguntur. Postquam enim paedagogus hoc consilio ad Clytaemnestram missus simulatum interitum Orestis illa splendida oratione et quae miserationem movere posset enarravit atque exornavit, Clytaemnestra paulisper commota ut mater, dein gaudio elata, quod tanto periculo ab ultore dum viveret imminente liberata securitati vitae se dare possit, hoc animo cum Electra primum, dein cum paedagogo sermonem nectit. Ex quo haec afferimus.

ΗΛ. *ὕβριζε· νῦν γὰρ εὐτυχοῦσα τυγχάνεις.*
ΚΛ. *οὔκουν Ὀρέστης καὶ σὺ παύσετον τάδε.*
ΗΛ. *πεπαύμεθ' ἡμεῖς, οὐχ ὅπως σε παύσομεν.*
ΚΛ. *πολλῶν ἂν ἥκοις, ὦ ξέν', ἄξιος φιλεῖν,*
εἰ τήνδ' ἔπαυσας τῆς πολυγλώσσου βοῆς.
799 ΠΑΙΔ. *οὐκοῦν ἀποστείχοιμ' ἄν, εἰ τάδ' εὖ κυρεῖ.*

Quem cum sermonem attentius persequimur, primum intelligere videmur, quae dicit Clytaemnestra (795) *οὔκουν Ὀρέστης καὶ σὺ παύσετον τάδε* non interrogationem esse quam vulgo credunt sed conclusionem; quippe Clytaemnestra ex eo quod Electra dixerat *ὕβριζε· νῦν γὰρ εὐτυχοῦσα τυγχάνεις* colligit, ab ipsa igitur et ab Oreste mortuo haec iam non turbatum aut finitum iri. Quod cum Electra non sine acerbitate ita esse concesserit verbis *πεπαύμεθ' ἡμεῖς, οὐχ ὅπως σε παύσομεν*, tum Clytaemnestra paedagogum appellat, ut eum optime de se meritum esse fateatur quod ei contigit ut Electrae multisonis clamoribus finem imponeret. Non dubitat illa hoc eum vere perfecisse, sed agnoscit et dilaudat beneficium quantivis pretii; neque secus paedagogus mentem eius accepit, qui ita respondet, ut illa quae dicat sibi grata esse significet: *οὐκοῦν ἀποστείχοιμ' ἄν, εἰ τάδ' εὖ κυρεῖ.* Particula vero condicionalis non in hac magis quam in illa oratione vim incerti habet aut dubitationis, sed forma condicionali ponitur quod factum est ex eoque concluditur. Hanc sermonis rationem illi non assecuti sunt qui *ἂν ἧκες* reponentes (pro *ἂν ἥκοις*) huic ut respondeat *εἰ ἔπαυσας,* non quod factum est sed quod fieri potuisset efferri volunt; non magis illi, qui cum servant quod scriptum est in libris *ἂν ἥκοις* huic ex altera parte *εἰ τήνδε παύσαις* (vel *παύσεις*) respondere iubent: quo facto quae gesta esse Clytaemnestra sentiebat in vim voti aut futuri notionem accipienda sunt. Poterat recte dici *ἥκεις ἄξιος εἰ ἔπαυσας,* a quo tenuissima differentia distat id quod solita urbanitate loquendi positum est *ἂν ἥκοις,* non aliter atque in proximo versu *ἀποστείχοιμ' ἂν* et sexcenties in una tragoedia. Sed has difficultates critici ipsi crearunt, quae nullae sunt sim-

pliciter ac vere iudicanti. Impeditior est eiusdem versus exitus, quem codex Laurentianus ita scriptum exhibet *ἄξιος φιλεῖν*, cum aliis Parisinus *ἄξιος τυχεῖν*, id quod correctoris manu tralatum est etiam in Laurentianum. Sunt qui *τυχεῖν* pro vero habent; nec improbabilis exsistit oratio, sive ita interpreteris ut *ἄξιος* dicatur *πολλῶν τυχεῖν* sive ad *πολλῶν ἄξιος* infinitivum *τυχεῖν* libere adiectum statuas. Alii in eadem sententia *λαχεῖν* praeferendum censuerunt, et notum est haec duo verba similis formae cognataeque significationis nonnumquam inter se permutata esse in libris, velut in Electrae versu 364 (cf. 751), sed qui hos versus duos respexerit, Antigonae 699

οὐχ ἥδε χρυσῆς ἀξία τιμῆς λαχεῖν;

Aiacis 924 *ὦ δύσμορ' Αἴας, οἷος ὢν οἵως ἔχεις,*

ὡς καὶ παρ' ἐχθροῖς ἄξιος θρήνων τυχεῖν,

dabit fortasse, non esse, si hanc sententiam sequimur, quod *τυχεῖν*, quae forma habet tamen scripti libri testimonium, mutetur in *λαχεῖν*. Sed etsi probabilem esse istam orationem diximus, quae non leviter adiuvatur exemplis modo allatis, tamen quam fidem habeat illa scriptura vehementer dubitamus propterea quod si *τυχεῖν* verum est, *φιλεῖν* quod est in potissimo codice unde ortum sit plane est in obscuro. Quare sic statuimus, *τυχεῖν* coniecturae acceptum ferri, minime vituperabili illi quidem sed tamen coniecturae, quam inierunt qui *φιλεῖν* intelligi posse desperarent. Itaque laudandi sunt qui ab hoc potius verbo profecti divinando poetae manum suscitare conabantur; sed varia quae protulerunt commenta, a Michaele in adnotatione vel in appendice diligenter collecta,

πολλῶν ἂν ἥκοις, ὦ ξέν', ἄξιος φίλων

πολλῶν ἂν ἥκοις, ὦ ξέν', ἄξιος φίλοιν vel *φίλοις*

πολλῶν ἂν ἥκοις, ὦ ξέν', ἄξιος φέρειν,

quamquam aliud alio melius est, et hoc postremum praecipue scite excogitatum est, tamen haec omnia non eam attingunt probabilitatem qua facile acquiescas. Fuit etiam vir doctus qui nec *τυχεῖν* nec *φιλεῖν* tolerandum ratus, abiecto verbo pronomen inseruit *ἡμίν*, quo addito orationem quidem effecit haud ineptam, *πολλῶν ἂν ἥκοις ἡμίν, ὦ ξέν', ἄξιος*, sed genere emendandi usus, quod etsi multos habet plausores, raro quod veri simile esset assecutum est. Nos recensitis omnibus *φιλεῖν* repetiimus, codicis fide munitum, atque id mutare cum superioribus eo magis dubitamus, quo certius intelligere videmur, hoc verbum ipsum posse huic orationi accommodari. Ut enim mittamus paulisper *πολλῶν*, reliqua oratio *ὦ ξένε ἄξιος ἂν ἥκοις φιλεῖν*, nihil habet quod non recte aut non apte elatum sit; nam *ἄξιος φιλεῖν* h. e. dignus quem ames, ita probum est, ut licet nostro more loquendi infinitivus passivi potius exspectetur, qui graece quoque recte scribi poterat, ut est apud Platonem *ἄξιος τιμᾶσθαι*, tamen nihil certius sit quam activam formam infinitivi Graecorum usui magis acceptam fuisse; itaque Plato scribit Legg. XII p. 301, 18 Bekk.

ἐὰν δὲ ἄξιον ὄντα εἰς δικαστήριον εἰσάγειν ἀρχόντων μηδεὶς εἰσάγῃ, ὄνειδος ἀποκείσθω τοῖς ἄρχουσιν h. e. dignum quem inducas;

Euripides Electr. 1016 τὸ πρᾶγμα δὲ
μαθόντας, ἢν μὲν ἀξίως μισεῖν ἔχῃ,
στυγεῖν δίκαιον.

Idem Orest. 1153 πάσαις γυναιξὶν ἀξία στυγεῖν ἔφυ
ἡ Τυνδαρὶς παῖς,

et saepe multi nec solum in hoc sed multis similibus dicendi generibus. Quod vero Clytaemnestra est quae paedagogum ἄξιον φιλεῖν h. e. dignum esse dicit qui ametur, ne quem vis verbi offendat, loquitur quemadmodum infra Electra locuta est (v. 1363) cum eundem paedagogum his verbis appellat ἴσθι δ' ὡς μάλιστά σ' ἀνθρώπων ἐγὼ ἤχθηρα κἀφίλησ' ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ. Itaque restat πολλῶν, quod ante seposuimus, quod iam impensius cavendum est, ne quae satis tuto nobis exaedificata videntur labefactet et corruat. Non potest autem genitivus πολλῶν nisi cum ἄξιος coniungi, cui adiectum videtur, ut quasi gradus τοῦ ἀξίου augeatur et paedagogus non ἄξιος φιλεῖν sed πολλῶν ἄξιος φιλεῖν appelletur quasi dicas σφόδρα ἄξιος. Quem modum loquendi quominus temere statuere videamur, gravissimus auctor graecitatis prohibebit Plato, qui ita scribit Legg. XII p. 299, 7

εἰσὶ γὰρ ἐν τοῖς πολλοῖς ἄνθρωποι ἀεὶ θεῖοί τινες, οὐ πολλοί, παντὸς δ' ἄξιοι ξυγγίγνεσθαι,

quae neminem offenderunt, immo ne attendit quidem quisquam quod sciamus; et tamen omni genere oratio gemella est ei quam apud Sophoclem infestarunt docti indoctique; nam ne dicamus quod apertum est ξυγγίγνεσθαι pari modo positum esse quo φιλεῖν in Electra, non ἄξιοι ξυγγίγνεσθαι dicuntur sed παντὸς ἄξιοι ξυγγίγνεσθαι h. e. non digni sed maxime digni quibuscum consuetudinem habeas. Addimus alterum exemplum eiusdem locutionis, quod ex Phaedro Platonis petimus, ubi ita loquitur Socrates (p. 47, 3 Schanz.)

ὅτε σπουδῇ σε πείθοιμι, συντιθεὶς λόγον ἔπαινον κατὰ τοῦ ὄνου, ἵππον ἐπονομάζων καὶ λέγων ὡς παντὸς ἄξιον τὸ θρέμμα οἴκοι τε κεκτῆσθαι καὶ ἐπὶ στρατιᾶς.

His igitur exemplis, paucis quidem sed certis et apertis, adiuti et confirmati multos annos in scholis Sophocleis verba Electrae a criticorum commentis tutari viriliter studuimus, illud quoque declarare, ἄξιος quia vim pretii haberet, ea notio ubi exaggeranda esset, addito genitivo πολλοῦ, παντός augeri solitam esse, πολέος δέ οἱ ἄξιον ἔσται (Od. 8, 405) i. e. *es wird ihm sehr werthvoll sein;* vel ut Xenophon loquitur in Anabasi (4, 1, 24) Ἀριστέας Χῖος, ὃς πολλαχοῦ πολλοῦ ἄξιος τῇ στρατιᾷ εἰς τὰ τοιαῦτα ἐγένετο h. e. *sehr werthvoll für dergleichen*, ex hac autem consuetudine natum esse alterum, ut vel ibi genitivo addito augeretur vis vocis ἄξιος, ubi simul infinitivum verbi sibi adiectum haberet, quod qua re quis dignus haberetur significaret. Sed sive hoc modo sive alio hanc proprietatem usus explicandam censent, de re ipsa dubitari non potest. Ac nuper novum accessit eiusdem locutionis exemplum, quod nos quidem adhuc fugerat, quod tamen, nisi fallit opinio, primi ad verum inter-

pretandi modum referimus, Dionis Chrysostomi, quem olim a nobis adolescentibus studiose versatum, quod modo recolere coepimus, beneficio factum est Ioannis Arnimii, viri nobilis, qui priorem orationum partem ad codices diligenter excussos recognitam ingenioque tam suo quam alieno emendatam edidit. Dio igitur statim in prima oratione haec scripsit 1, 6.

> ὁ γοῦν Τιμόθεος, εἰ καθάπερ πολεμικόν τινα διελθεῖν ᾔδει νόμον, οὕτως ἠπίστατο αὔλημα δικαίαν καὶ φρόνιμον καὶ σώφρονα τὴν ψυχὴν καὶ φιλάνθρωπον δυνάμενον παρασχεῖν, μὴ πρὸς ὅπλα ὁρμῶσαν μόνον ἀλλὰ ἐπί τε εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ θεῶν τιμὰς καὶ ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν, τοῦ παντὸς ἂν ἦν ἄξιος Ἀλεξάνδρῳ παρεῖναί τε καὶ ἐπαυλεῖν, οὐ θύοντι μόνον ἀλλὰ καὶ ἄλλως κτλ.

Non negligimus praetereundo memorare, cum ita dicat εἰ ἠπίστατο, ἄξιος ἂν ἦν Ἀλ. παρεῖναι h. e. si scivisset, dignus esset qui Alexandro adesset, haec habere eam formam orationis quam quidam, ut vidimus, Sophoclis versui praeter librorum testimonium et praeter poetae mentem obtrudere conati sunt. Sed Dio quod ita loquitur, non ἄξιος ἂν ἦν Ἀλεξάνδρῳ παρεῖναι sed τοῦ παντὸς ἂν ἦν ἄξιος Ἀλ. παρεῖναι, duo viri graece perdocti haeserunt obstupefacti neque se expedierunt; quorum Wilamowitzius διὰ παντός dubitanti coniectura pro τοῦ παντός, Arnimius τοῦ παντὸς ἂν ἦν ἄξιος παρεῖναί τε καὶ ἐπαυλεῖν ⟨ἐθέλων⟩ addito participio scribendum proposuit. Sed iis his ipsis diebus, quibus haec scribimus, eruditus Batavus repugnavit Herwerdenus (Mnemos. a. 1894 p. 125), qui sana esse verba Dionis asseverat, sed quae affert dum reputamus, orationis naturam parum nobis perspexisse videbatur; nam quod ait 'omnis sententiae vis est in οὐ μόνον — ἀλλὰ καί' ad hanc causam quam agimus nihil pertinet, et quod 'ad τοῦ παντὸς ἄξιος conferri iubet II § 8', ubi haec leguntur τὸν δὲ Ἡσίοδον, ὦ Ἀλέξανδρε, ὀλίγου ἄξιον κρίνεις, ἔφη, ποιητήν; οὐκ ἔγωγε, εἶπεν, ἀλλὰ τοῦ παντός, quibus addere poterat, si tanti erat, quae exstant in or. 3, 104 εἰ δὲ ὀφθαλμοὶ ⟨καὶ ὦτα⟩ καὶ γλῶτται καὶ χεῖρες ἀνθρώπῳ τοῦ παντὸς ἄξια οὐ μόνον πρὸς τὸ ἥδεσθαι ζῶντα ἀλλὰ δύνασθαι ζῆν, nemo dubitavit quin τοῦ παντὸς ἄξιος recte diceretur, sed et Wilamowitzius et editor offensi quod ἄξιος adiectivum quasi gemino onere pressum gemeret, ex altero latere genitivo τοῦ παντός, ex altero autem infinitivo adiecto παρεῖναι, altera utra parte levare vocem instituerunt, cum alter διὰ παντὸς scriberet h. e. perpetuo, ut restarent haec ἄξιος ἂν ἦν Ἀλ. παρεῖναι, alter autem, quo verba τοῦ παντὸς ἄξιος ἂν ἦν integram orationem efficerent, infinitivus παρεῖναι unde penderet participium ἐθέλων addendum censeret. Verum haec etsi prudenter excogitata sunt, neque Dioni obtruditur quod orationem eius dedeceat, tamen eos iam putamus fassuros esse Dioni concedi oportere quod a Sophocle, a Platone alienum non esse intelleximus*). Et hoc igitur exemplo probatur,

---

*) Dionem cum semel in manum sumpserimus, quid vetat perbreviter in adnotatione significare, unum et alterum locum ex eius orationibus quemadmodum emendari posse opinemur. 12, 12 ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐναντίον τοῦδε τοῦ θεοῦ προλέγω καὶ ξυμβουλεύω δι' εὔνοιαν καὶ φιλίαν προαγόμενος. οἶμαι

quod volumus, posse etiam extremae aetatis scriptorem nonnumquam aliquid utilitatis afferre ad priscorum poetarum scriptorumve orationem declarandam ac stabiliendam.

6. Unum etiam versiculum, immo unam vocem, priusquam finem disputandi faciamus, accuratius disceptabimus. In Antigona custos, cum a se suisque comitibus deprehensam esse Antigonam Polynicis corpus nudum abiectum pulvere obtegentem perhibet, sic de re gesta narrare incipit.

407 *τοιοῦτον ἦν τὸ πρᾶγμ'. ὅπως γὰρ ἥκομεν,*
πρὸς σοῦ τὰ δείν' ἐκεῖν' ἐπηπειλημένοι,
πᾶσαν κόνιν σήραντες ἣ κατεῖχε τὸν
410 *νέκυν, μυδῶν τε σῶμα γυμνώσαντες εὖ,*
καθήμεθ' ἄκρων ἐκ πάγων ὑπήνεμοι,
ὀσμὴν ἀπ' αὐτοῦ μὴ βάλοι πεφευγότες,
ἐγερτὶ κινῶν ἄνδρ' ἀνὴρ ἐπιρρόθοις
414 *κακοῖσιν, εἴ τις τοῦδ' ἀφειδήσοι πόνου.*

De verbo *ἀφειδήσοι* agitur, quod paene ultimum est in versu extremo; cuius versus sententia non potest ambigua esse: hoc enim dicit custos, alterum alteri eorum, qui ibi in custodia erant, mala multa ingessisse, si quis hunc laborem, qui iis iniunctus erat, neglecturus esset. Neque dubitabat G. Hermannus hanc illi verbo significationem tribuere, quam loci natura flagitabat; qui haec adnotavit 'eodem redire *φείδεσθαι πόνου* et *ἀφειδεῖν πόνου*, quoniam alterum est ***non satis operae adhibere***, alteri verbo autem contemnendi et negligendi notio adhaesit.' Sed verbum *ἀφειδεῖν* habu-

---

δὲ ἐμαυτὸν ἂν πρῶτον πείθειν καὶ παρακαλεῖν, εἴ μοι τὰ τοῦ σώματος καὶ τὰ τῆς ἡλικίας ἐπεδέχετο. ἀλλὰ γὰρ ⟨ἀγαπᾶν⟩ ἀνάγκη διὰ τὸ κακοπαθεῖν εἴ πού τι δυνησόμεθα εὑρέσθαι παρὰ τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν ὥσπερ ἀπερριμένον ἤδη καὶ ἕωλον σοφίας λείψανον χήτει τῶν κρειττόνων τε καὶ ζώντων διδασκάλων. Addidimus *ἀγαπᾶν,* quod et sententia videtur flagitari et eo loco ubi collocavimus perfacile propter praecedentium et insequentium syllabarum similitudinem negligi incuria potuit. Quod si quis maluerit *ἀλλ' ἀγαπᾶν ἀνάγκη,* quamquam propius etiam ad traditam scripturam accedit, reminiscendum est, Dionem saepe ponere *ἀλλὰ γάρ,* quod ne ab hac quidem sententia alienum erat.

33, 56 *πότερον οὖν ἀσπαζομένων ἀλλήλους ἢ καλούντων ἢ φιλοφρονουμένων; ⟨οὐμενοῦν⟩, ἀλλ' ὥσπερ ὑμέναιος ἴδιόν τι μέλος ἐστὶν ἀρχαῖον ἐπὶ τῶν γαμούντων, οὕτως καινὸς οὗτος εὕρηται ῥυθμὸς ἄλλης τινὸς ἑορτῆς.* Arnimius intellexit ante *ἀλλὰ* in respondendo aliquid desiderari, addidit *οὐδαμῶς.* Illud quod posuimus et facilitate commendatur, praecedentis enim vocis syllabis extremis geminatis effectum est, et usu Dionis, qui similiter scribit 31, 71; ibid. 128 haec habet *τί οὖν; ἔσθ' ὅπως παρεδέξαντο τὸν νόμον; οὐμενοῦν, ἀλλ' ἑάλω γραφῆς.*

11, 57 *οὔκουν, εἶπεν, οὐδὲ τοῦτο ἀληθὲς λέγουσιν· πῶς γὰρ ἐν ὀλίγῳ οὕτω χρόνῳ πόλις ἁλοῦσα καὶ ἐρημωθεῖσα τοσαύτην ἐπίδοσιν ἔσχεν ὡς μεγίστην γενέσθαι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν.* In libris est *ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ οὕτω* vel *οὕτως;* sed *οὕτως,* quod olim cum proximis coniungebant, *οὕτω πόλις ἁλοῦσα κ. ἑ.,* Wilamowitzius, cui Arnimius accessit, delendum censuit, praestabit fortasse transponere ob eam causam, quia nihil usitatius est Dioni ea voce postposita, qui talia scribit *βαθὺν οὕτως ὕπνον, τέλειον οὕτω λόγον, ἐγγὺς οὕτως ὑμῶν, χαλεπὸν οὕτως καὶ βίαιον κέντρον,* sexcenta alia; et peccari nonnumquam invertendo ordine in libris Dioneis cum alia demonstrant tum quod 32, 78 variant libri, aut *τόπος οὕτω καλούμενος* aut *τόπος καλούμενος οὕτως* exhibentes.

eritne revera in Graecorum sermone eam vim quam colligebat ex oratione quae expedienda erat, ne quaesivit quidem, nedum explorato usu docuerit. Neque magis hoc sibi faciendum crediderunt qui Hermanni vestigia insistentes in eadem explicatione perseverabant, Wunderus, Wexius, quorum hic quidem pluribus verbis patefacere studet, qui verbum *ἀφειδεῖν* a sua propria significatione ad eam devenire potuerit, quam Sophoclei versus causa statuebant: 'si cui rei', inquit, 'non parcimus eamque profundimus, eam profecto necesse est non magni nos fecisse, inde fit ut *ἀφειδέω* simpliciter sit negligere, *ἀφροντιστέω*.' Quanto praestitisset, uno aliquo exemplo vel testimonio hoc probare quod ex uno versu de quo cummaxime agitur conclusum ratiunculis expositis persuadere cupiunt. Sed nihilo melius huic officio interpretis satisfecerunt ii qui a contraria parte stabant, Bothius, Hartungus, qui riserunt Hermanni interpretationem, cum negarent fieri posse quod ille affirmarat, *φείδεσθαι* et *ἀφειδεῖν* in eandem scilicet notionem coire, sed ipsi dum incredibilia comminiscuntur aut reiectanea, ut usum verbi in dubitationem vocati circumspicerent, ne hi quidem a se impetrare potuerunt. Itaque in hac quaestione exstitit diuque permansit ea condicio quae in tot controversis versibus Sophocleis haeret propter ignaviam interpretum, ut alteri negent quod alteri affirmant sed a neutra parte afferatur quo altera convinci possit. Longe prudentius hanc causam egit Bonitzius, ut eius sollertiam ingenii decebat: qui in schedis Sophocleis a. 1857 editis (II p. 48), ut summam eius disputationis amplectamur, ita disserit, quod Electra Sophoclea dicat (v. 980) *ψυχῆς ἀφειδήσαντε*, id proprietate nominis fieri ut in sensum *ἀμελήσαντε ψυχῆς* sive *βίου* accipere liceat, sed idem nec in nomina cadere qualis *πόνος* est nec omnino credibile esse quod Hermannus statuerat *ἀφειδεῖν* universe vim negligendi vel contemnendi induisse; quod quibus exemplis monstrari lexicographi putaverint, Strabonis, Euripidis (Iphig. Taur. 1354), Apollonii Rhodii (1, 338), iis non hoc probari sed ubivis propriam 'non parcendi' notionem perspicue agnosci; qui vero versus unicus Apollonii (2, 98) *οὐ δ' ἄρα Βέβρυκες ἄνδρες ἀφείδησαν βασιλῆος* in contrariam partem valere videretur, in eo Merkelium censuit suo iure a Choerobosco grammatico exhibitam scripturam *ἀκήδησαν* codicum lectioni praetulisse; et hanc vocem probabile esse etiam in versu Antigonae locum habuisse, *εἴ τις τοῦδ' ἀκηδήσοι πόνου*, id eo verisimilius, quia has verborum formas etiam alibi librariorum errore inter se permutatas esse constaret. Quae erat hominis intelligentis et acuti disputatio, qui hoc agit ut argumentorum vi, cum demonstrat, alia refellit, aliquid efficiat, quod probari aliis possit; nec defuit successus. Raro alias divinatione unius inventum adeo communi omnium consensu acceptum est. Receperunt Bonitzii *ἀκηδήσοι* nescio quot editionibus Dindorfius et qui sextam Dindorfii Teubnerianam paravit Siegfr. Meklerus; Meinekius probavit edita Antigona, quamquam in Anal. Alex. p. 130 Apollonium l. c. *ἀφείδησαν* potius quam *ἀκήδησαν* scripsisse existimarat, Nauckius non una solum editione recepit, probarunt Seyffertus, Wecklinus, qui ab Antigonae versu profectus etiam in Electra l. c. *ψυχῆς ἀκηδήσαντε* reponi suasit, Turnerius, Iebbius, et quis non? Horum tamen omnium nemo in

rem inquisivit sed contenti nova scriptura vetustam interpretum crucem sublatam propagarunt securi quod speciosum esse nemo negare poterat. Et tamen perspicuum esse poterat Bonitzium non dedita opera significationes quae essent verbi addubitati explorasse sed bonam partem pependisse ab iis quae ab aliis allata vidit. *Οἷον εὐθὺς* apud Apollonium Rhodium eius verbi usus non illis duobus versibus continetur quos forte Bonitzius ab aliis citatos adhibuit, sed patuit latius nec recte iudicari potuit nisi omnibus cum cura perspectis. Itaque cum ante aliquot annos Argonautica relegeremus, non hoc consilio, sed tamen ut ne hanc quidem quaestionem negligeremus, ilico nobis persuasum est falsam esse Bonitzii sententiam et postliminio restituendum esse verbum antiquitus traditum Bonitzii coniectura temere de sua sede deiectum. Quamobrem reveniente prooemiandi necessitate ex hac quidem parte profligare si possumus hanc quaestionem animum induximus, cum praesertim hoc quoque in ea re persequi liceat quod instituimus, ut huius modi causas probaremus non ratiocinando aut argutando sed testimoniis sed exemplis agi oportere.

Itaque Apollonius cum scribit in secundo 869

Αἰακίδη, πῶς καλὸν ἀφειδήσαντας ἀέθλων
γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ δὴν ἔμμεναι

non dicit 'non parcentes laboribus'; requireretur enim contrarium 'parcentes laboribus.' Itaque sic intelligimus 'qui decet immemores laborum in aliena terra diu sedere?' quemadmodum statim v. 877 in contrariam partem *ὀρόθυνον* inquit *ἐπιμνήσασθαι ἀέθλων.*

Non secus 4, 1252

ἄλλος δ' αὖτ' ἄλλον τετιημένος ἐξερέεινεν
τίς χθὼν εὔχεται ἥδε; πόθι ξυνέωσαν ἄελλαι
ἡμέας; αἴθ' ἔτλημεν ἀφειδέες οὐλομένοιο
δείματος, αὐτὰ κέλευθα διαμπερὲς ὁρμηθῆναι Πετράων,

quos *ἀφειδέας δείματος* dicit 'parcentes timori' potius intelligit quam 'timori non parcentes'; voluit enim nihil impeditos timore pervasisse per medias vias petrarum. Neque *ἀκηδέες* reponere suadebit, quod 3, 597 legitur

ὄφρα ἑ τιμῆς
καὶ σκήπτρων ἐλάσειαν ἀκηδέες,

ubi scholiasta *ἀκηδέες* interpretatur *ἀφρόντιστοι ὄντες αὐτοῦ*, etiamsi *ἀκηδέες δείματος* tam recte dici potuerit quam *δείματος ἀφειδέες*, nisi qui alterum nomen cum verbo suo radicitus ex Apollonio exstirpare animum induxerit. Nos his duobus locis potius probatum intelligimus, *φείδεσθαι* et *ἀφειδεῖν* non inter se simpliciter oppositas notiones habere, quasi parcere et non parcere, sed *ἀφειδεῖν* a primitiva vi profectum usu dilatatum esse ut *non curare, negligere, securum esse alicuius rei* significaret eamque notionem quippe latius patentem etiam cuivis generi nominum potuisse aptari. Quodsi recte statuimus, iam hoc vincere videmur, Sophoclea verba librorum fide tradita *εἰ τοῦδ' ἀφειδήσοι πόνου* iniuria damnata esse, quae concedi oportet tam recte dici potuisse quam ab Apollonio *ἀφειδήσαντας ἀέθλων* eandemque vim verbi utrobique agnosci.

Sed accedit tertius Apollonii locus, qui Amyco rege Bebrycum a Polluce occiso ita pergit narrare 2, 98

οὐ δ' ἄρα Βέβρυκες ἄνδρες ἀφείδησαν βασιλῆος,
ἀλλ' ἄμυδις κορύνας ἀζηχέας ἠδὲ σιγύννους
ἰθὺς ἀνασχόμενοι Πολυδεύκεος ἀντιάασκον.

Intelligimus non securos fuisse Bebrycas regis occisi sed armis captis vindicaturos mortuum Polluci obviam ivisse, agnoscimusque eandem quam ante verbi ἀφειδῆσαι significationem. Nihil discrepantiae est in libris, neque scholiastam putamus aliud legisse, qui cum sententiam ita interpretatur οὐκ ἠμέλησαν δέ φησιν οὐδὲ κατεφρόνησαν τοῦ Ἀμύκου πιπτωκότος, iisdem quidem verbis utitur, quibus ἀφειδεῖν interpretantur grammatici, in Bekkeri Anecdotis p. 469 ἀφειδήσας: ἀμελήσας, Hesychius ἀφειδήσας· μὴ φεισάμενος καταφρονήσας ἢ παριδὼν (περιιδών). Vide apud eundem ἠφειδηκότες. Nihilo minus hanc scripturam abiecerunt. Quia enim Choeroboscus in Theodosii Canones, ibi ubi Βεβρύκων nominis prosodiam disceptat (1, p. 314 Gaisf. 1 p. 295 Hilg.), cum ita scribit εὑρέθη γὰρ (Βέβρυξ) καὶ ἐκτεταμένον ἔχον τὸ ῡ, οἷον 'Βεβρύκων βασιλῆος ἀγήνορος' (Apoll. 2, 2) καὶ συνεσταλμένον, οἷον 'οὐδ' ἄρα Βέβρυκες ἄνδρες ἀκήδησαν βασιλῆος', in versu nostro non ἀφείδησαν sed ἀκήδησαν affert (nam testari ne dici quidem potest), hoc Merkelius, spreto librorum testimonio, Apollonio suo reddidit, improbante Meinekio Anal. Alex. p. 130, probante graviter Bonitzio. Utri parti credimus? Paene mirandum est doctos homines tam festinanter a Choerobosco exhibitam scripturam arripuisse, neque putamus hoc fieri potuisse nisi ab iis qui aut nollent aut non crederent ἀφείδησαν habere eam, quam probavimus, significationem. Nam de errore si agitur, quamquam non nescimus φείδεται et κήδεται, φειδόμενος et κηδόμενος hic illic inter se et in utramque quidem partem permutatas formas esse (qua de re Fr. Iacobsius, quem Meinekius laudat, in Anthol. Palat. v, 279 et Wecklinus in Arte Sophoclis emendandi p. 50 agunt), quam, quaesumus, probabile est, ἀφείδησαν, quod est significantius verbum et magis proprium, quodque usu poetae testimoniisque librorum et interpretis Graeci stabilitur, errore natum esse, non errore alterum, quod et simplicem habet apertamque significationem et ab eo traditur, qui mirum quantum scatet erroribus in poetarum versibus quos citavit, sive librarii peccarunt sive grammaticus ipse*). Sed nos quo curiosius rimamur rationem inter has duas verborum formas ἀφείδησαν et ἀκήδησαν intercedentem, eo certius habemus, non esse de mero scribendi errore cogitandum, sed alia via huius originem discrepantiae expediendam. Sic enim statuimus, ad ἀφείδησαν, quod Apollonius posuerat,

*) Nolumus hoc persequi longius, quamquam in diligentissima recensione Hilgardi facilius nunc est quam erat in Gaisfordi editione, sed afferimus tamen, si quis examinare cupiat, pauca exempla quae ex Hilgardi libro elegimus: p. 155, 30. 296, 32. 297, 29. 164. 168. — Ceterum similis significationis voces in libris scriptis inter se permutari nota res est, et fortasse non inutile est in hac causa memorare in Xenophontis Anabasi 5, 4, 20 cum varia sit scriptura librorum partim ἀμελήσαντες partim ἀφροντιστήσαντες exhibentium variari etiam editorum iudicia.

interpretandi causa, quod non ineptum erat, ἀκήδησαν adscriptum eius locum obtinuisse et hac forma versum in Choerobosci congeriem migrasse. Similia certe non desunt in Apollonii libris, qualia vel haec sunt quae ex Merkelii adnotatione petimus, 2, 779 ἐμὲ δ' εὗρε νέον χνοάοντα (χνοάοντας) ἰούλους. Etym. M. 813, 11 χνοάοντα παρειάς. 4, 1198 ἑλισσόμεναι περὶ κύκλον. Gaisfordii libri Etym. M. 56, 30 ἀλῃλάμενοι περὶ κύκλον. 4, 1679 πετραίῳ στόνυχι χρίμψε σφυρόν. Etym. M. 728, 32 Πτερέῳ στόνυχι τρίψε σφυρόν. Quibus accedit, ut ἀφείδησαν verbum ipsum potuisse interpretandi sedulitatem excitare appareat, 3, 1013

προπρὸ δ' ἀφειδήσασα θυώδεος ἔξελε μίτρης
φάρμακον,

ubi scholiasta affert γράφεται προπρὸ δὲ μειδήσασα. Quo nemo utetur, quemadmodum ne superioribus quidem locis quisquam grammatici testimoniis librorum scripturam posthabendam esse censuit. Quodsi contigit argumentando probare, ἀφείδησαν in Apollonii versu retinendum sive restituendum, ἀκήδησαν Choerobosco relinquendum esse, incipit vel hoc nomine Bonitzii coniectura, cuius species non leviter illa discrepantia adiuvabatur, hoc adminiculo privata labefactari.

Sed pergimus Apollonii exempla verbi ἀφειδῆσαι recensere. 3, 630. Medeae somnium narratur, quo ipsa sibi videbatur ἄθλον subiisse,

ὀίετο δ' ἀμφὶ βόεσσιν
αὐτὴ ἀεθλεύουσα μάλ' εὐμαρέως πονέεσθαι·
σφωιτέρους δὲ τοκῆας ὑποσχεσίης ἀθερίζειν,
οὕνεκεν οὐ κούρῃ ζεῦξαι βόας, ἀλλά οἱ αὐτῷ
προύθεσαν· ἐκ δ' ἄρα τοῦ νεῖκος πέλεν ἀμφήριστον
πατρί τε καὶ ξείνοις· αὐτῇ δ' ἐπιέτρεπον ἄμφω
τὼς ἔμεν, ὥς κεν ἑῇσι μετὰ φρεσὶν ἰθύσειεν.
ἡ δ' ἄφνω τὸν ξεῖνον, ἀφειδήσασα τοκήων,
εἵλετο· τοὺς δ' ἀμέγαρτον ἄχος λάβεν, ἐκ δ' ἐβόησαν
χωόμενοι· τὴν δ' ὕπνος ἅμα κλαγγῇ μεθέηκεν.

Tantum apponi debebat, ut recte iudicari posset. Quod enim Medea dicitur ἀφειδήσασα τοκήων hospitem praetulisse, possit in hac narratione ita accipi ut Medeam non pepercisse parentibus intelligamus, quibus tantum irae et aegroris moveret, ἀφειδήσασα igitur a vulgari significatione, qua μὴ φειδομένη dicatur, hic quidem non discessisse. Sed qui ita iudicant, veremur ne specie ducantur ob nostri sermonis morem, cum *schonen*, *Schonung* vim lenitatis et clementiae habet, quae a veterum verbis φείδεσθαι et *parcere* fere aliena est. Sed hoc utut est, tamen cum haec quattuor loca uno ordine recognoverimus

ἀφειδήσαντας ἀέθλων
ἀφειδέες οὐλομένοιο Δείματος
οὐ . . . ἀφείδησαν βασιλῆος
ἀφειδήσασα τοκήων,

eo ducimur, ut hoc verbum, quemadmodum semper genitivum nominis sibi iunctum habet, eodem ubivis significatu positum statuamus et Medea quoque quod fecerit neglectis parentibus sive nihil morata parentes fecisse dicatur.

Sed restant nonnulli versus Apollonii, qui hoc idem participium sed nullo adiecto genitivo nominis habent, de quorum vi et sententia quaerendum est. 3, 1013, ubi de Medea, cuius modo opem Iaso efflagitavit largis ei laudibus impertitis, haec dicuntur:

ὣς φάτο κυδαίνων· ἡ δ᾽ ἐγκλιδὸν ὄσσε βαλοῦσα
νεκτάρεον μείδησ᾽, ἐχύθη δέ οἱ ἔνδοθι θυμὸς
1010 αἴνῳ ἀειρομένης, καὶ ἀνέδρακεν ὄμμασιν ἄντην·
οὐ δ᾽ ἔχεν ὅ,ττι πάροιθεν ἔπος προτιμυθήσαιτο,
ἀλλ᾽ ἄμυδις μενέαινεν ἀολλέα πάντ᾽ ἀγορεῦσαι.
1013 προπρὸ δ᾽ ἀφειδήσασα θυώδεος ἔξελε μίτρης
φάρμακον· αὐτὰρ ὅ γ᾽ αἶψα χεροῖν ὑπέδεκτο γεγηθώς.

Ut mittamus nunc, de qua supra diximus, varietatem scripturae in v. 1013 a scholiasta memoratam, in scholiis quod ad *ἀφειδήσασα* haec adscribuntur *ἀφροντιστήσασα τοῦ προσειπεῖν* (*πρὸς τοῦτον εἰπεῖν* Laur.), *ἀντὶ τοῦ μηκέτι ἀκριβωσαμένη ἢ πολυπραγμονήσασα ἀφεῖλεν ἐκ τῆς στηθοδεσμίδος τὸ φάρμακον*, apparet interpretem ei verbo parcendi vel non parcendi vim minime tribuisse, et quamquam nonnihil dubitationis est de prioribus *ἀφροντιστήσασα τοῦ προσειπεῖν* (quae in Laurentiano quidem libro non ita scripta sunt), iis quae addidit verissime videtur sensum huius participii reddidisse: nescia erat Medea quo prius verbo eum alloqueretur, maluit si fieri poterat simul omnia proferre; antea autem nihil morata, nulla re deterrita, secura, dedit ei quod petiit.

Eademque significatio cognoscitur 3, 527

τὼ καίπερ μεμαῶτες ἐρητύοισθ᾽ ἐνὶ νηὶ
τυτθὸν ἔθ᾽, ὡς τὸ πάροιθεν· ἐπεὶ καὶ ἐπισχέμεν ἔμπης
527 λώιον, ἢ κακὸν οἶτον ἀφειδήσαντας ἑλέσθαι.

h. e. manere paulisper melius est quam nihil moratos, securos malam sortem sustinere. Quid hic 'non parcendi' vis?

Denique 1, 338

ἀλλά, φίλοι, ξυνὸς γὰρ ἐς Ἑλλάδα νόστος ὀπίσσω,
ξυναὶ δ᾽ ἄμμι πέλονται ἐς Αἰήταο κέλευθοι,
τοὔνεκα νῦν τὸν ἄριστον ἀφειδήσαντες ἕλεσθε
ὄρχαμον ἡμείων, ᾧ κεν τὰ ἕκαστα μέλοιτο,

in quibus Bonitzius putabat notionem 'non parcendi' neminem posse fugere, nos eandem significationem statuimus, quae est in superioribus duobus exemplis. Est enim horum trium versuum ratio plane par et ea quidem, quae notionem poscat promptae audaciae quae non anxie tergiversatur sed secura facit quod faciendum esse intelligit. Multa ponimus, nec nobis satisfacimus, ut aperiamus quam esse vim *τοῦ ἀφειδήσαντος*

sentiamus. Quodsi licet Graeca voce significare quod in illo participio putamus inesse, in promptu est *ἀπηλεγέως*, quo Homerica carmina utuntur et Apollonius ipse, 1, 439

αἶψα δ' ἀπηλεγέως νόον ἔκφατο Λητοΐδαο

et 2, 845 *εἰ δέ με καὶ τὸ*

χρειὼ ἀπηλεγέως Μουσέων ὕπο γηρύσασθαι.

Non aliter illo participio usus videtur Euripides in nuntii narratione quae est in Iphigenia Taurica v. 1354

ἡμεῖς δ' ἀφειδήσαντες, ὡς ἐσείδομεν
δόλια τεχνήματ', εἰχόμεσθα τῆς ξένης
πρυμνησίων τε.

Non progredimur ultra, neque Nonnum aut Musaeum asciscimus, quamquam non dubitamus, apud eos eundem huius verbi usum repertum iri quem in Apollonio monstravimus: in hoc autem omnia redeunt eo, ut *ἀφειδῆσαι, ἀφειδήσαντες* non sit 'non parcere' sed 'non curare' sive 'securum esse', hoc est eum sensum habeat, quem Sophocleus versus requirebat cuius haec causa disputata sunt. Sophocli vero ne dubitemus hanc proprietatem verbi ascribere satis fiduciae affert Apollonius, qui est ex iis poetis qui raro nova sine exemplo proferunt sed quae habent superiores ea suo usu renovare et frequentare solent. Sed quo confidentius in Antigonae versu vetustam scripturam

εἴ τις τοῦδ' ἀφειδήσοι πόνου

instaurandam, noviciam *ἀκηδήσοι* repudiandam dicimus, eo minus probaturi sumus in Electra 980

ὣ τοῖσιν ἐχθροῖς εὖ βεβηκόσιν ποτὲ
ψυχῆς ἀφειδήσαντε προυστήτην φόνου

ἀκηδήσαντε reponi pro *ἀφειδήσαντε*, quod probum est et primitivam significationem habet, *vitae non parcentes*, quo modo saepe tam Graeci (*ἀφειδοῖεν ἂν τοῦ βίου* Thucydides 2, 43, *μὴ φειδόμενοι τᾶς ζωᾶς* Tyrtaeus apud Dionem Chrysostomum 2, 59) quam Romani (*ego meae cum vitae parcam letum inimico deprecor* Ennius, *patriae consulerent vitae non parcerent* Cicero) locuti sunt.

Scr. m. Septembr. a. MDCCCXCIV.